

УДК 338.64

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-2-209

Н.О. Муніка, здобувач

Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій

МОНІТОРИНГ РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті проведено моніторингу рівня соціально-економічного розвитку України.. Створення соціально-орієнтованого типу економіки повинно базуватися на ознаках, можливостях і вимірах, які набуті економічною системою держави на попередніх етапах її життєвого циклу.

В період 2014-2018 рр. зафіксовано стабільне, хоча і повільне, продовження позитивних економічних тенденцій та головних ознак макроекономічної стабілізації соціально-економічного розвитку країни, що відбувалося на тлі процесів реформування у напрямку підвищення доходів населення, посилення інвестиційної та інноваційної складової зростання, а також в цілому сприятливих зовнішніх умов для розвитку економіки країни.

Загальні тенденції після подолання кризи в економіці України, наразі спостерігається зростання показників соціально-економічного розвитку. Це свідчить про те, що курс на формування відкритої конкурентоздатної економіки країни приносить відповідні результати. Прискорення соціально-економічного зростання досягається завдяки збільшенню інвестицій та внутрішньому споживчому попиту. Для прискорення соціально-економічного зростання потрібно зберегти макроекономічну стабільність та завершити реформи стосовно створення ринку землі, оздоровлення фінансового сектора, вжити заходів щодо протидії корупції та приватизації.

***Ключові слова:** моніторинг, соціально-економічний розвиток, національна економіка, макроекономічна стабільність, соціально-орієнтована економіка.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економічної системи, в умовах невизначеності та нестійкості функціонування, де ключовим інструментарієм забезпечення

результативності реалізації соціально-економічних напрямів політики держави є:

- формування відповідного типу політики, який заснований на модернізації економіки на засадах реалізації соціально-економічних принципів до визначення напрямів структурно-динамічних змін;

- в основі використання принципів розбудови соціально-економічних систем, застосування яких забезпечує розробку специфічного комплексу інноваційних заходів щодо реалізації функцій генерування необхідних сприятливих умов задля цілеспрямованого загальноекономічного зростання з урахуванням трансформаційних змін, які орієнтовані на коригування до цільових орієнтирів стратегічного розвитку держави.

Слід зазначити, що створення соціально-орієнтованого типу економіки повинно базуватися на ознаках, можливостях і вимірах, які набуті економічною системою держави на попередніх етапах її життєвого циклу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань моніторингу соціально-економічного розвитку країн та регіонів знайшло своє відображення в працях багатьох українських вчених: З. Варналій [1], В. Геєця [2], М. Кизима [2], Т. Клебанової [2], Е. Лібанова [3], Т. Черняк[2], А. Бочі [4], О. Дубенська [5], Я. Побурка [6], Пепа Т.В. [7].

Метою нашого дослідження стало проведення моніторингу рівня соціально-економічного розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-орієнтована політика згідно встановленого конституційного підходу, є частиною внутрішньої державної політики, проте у повноваження Верховної Ради входить затвердження загальнодержавних програм економічного, соціального, науково-технічного, національно-культурного розвитку, охорони довкілля у системі сучасного соціально-економічного розвитку України.

Основним загально економічних показником розвитку держави є показник валового внутрішнього продукту. Так, за даними статистики номінальний ВВП України має постійну тенденцію до зростання – за винятком періоду фінансово-економічної кризи 2008 р. Так, у період з 2010 до 2013 рр. обсяг реального ВВП в країні мав тенденцію щорічного зростання, крім цього індекси фізичного обсягу в ці роки нижче 100 % не знижувалися, як наслідок, обсяг реального ВВП кожного наступного року дорівнював або перевищував обсяг номінального ВВП попереднього року. Така позитивна тенденція вказувала про незначне зростання економіки

України в загальному розумінні. З 2014 по 2018 рр. теж відмічається поступальне стабільне зростання валового внутрішнього продукту (рис. 1).

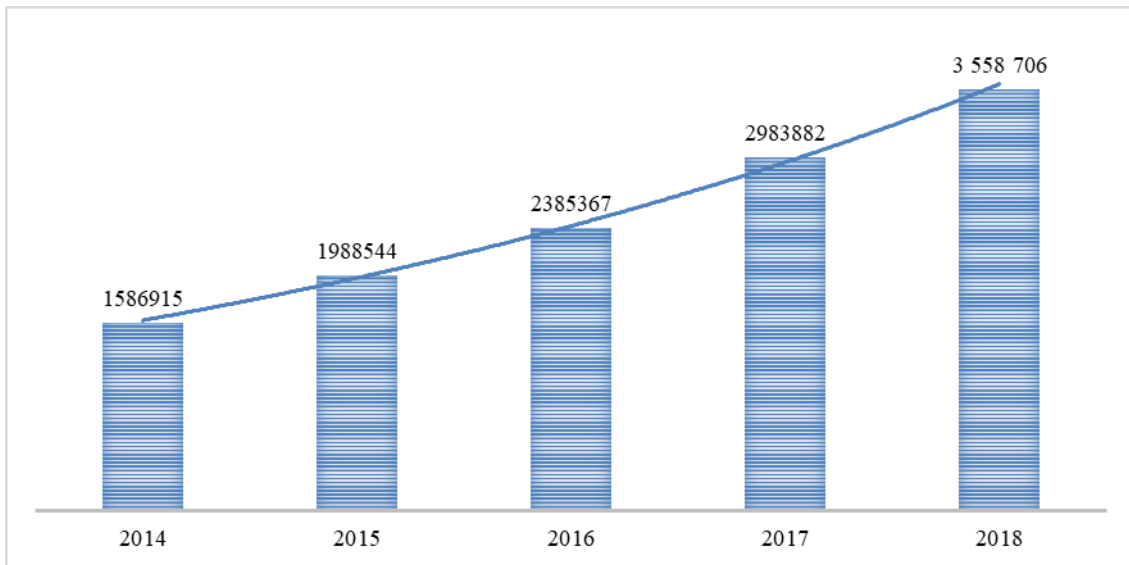


Рис. 1. Динаміка валового внутрішнього продукту в країні (млн грн)

(розраховано автором на основі [8])

Для порівняння, показник реального ВВП за період з 2010 по 2018 рр. змінювався нерівномірно (рис. 2.). З наведених даних можна зробити висновок, що зміна реального ВВП у 2014-2015 рр. мала негативну тенденцію, оскільки саме в цей період в країні почалася криза.

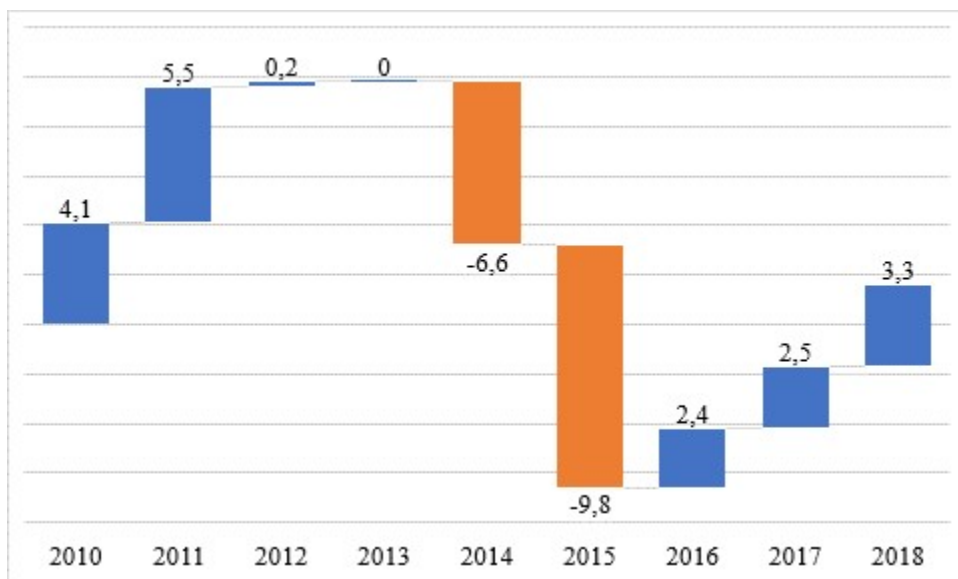


Рис. 2. Зміна реального ВВП (у % до попереднього року)

(розраховано автором на основі [8])

У період з 2016 по 2018 рр. спостерігається зростання реального ВВП на 13,1 % у 2018 р. у порівнянні із 2015 р. Така тенденція пояснюється стабілізацією ситуації за рахунок державного втручання в питаннях регулювання соціально-економічного розвитку країни.

Проводячи оцінку соціально-економічним наслідкам бюджетного дефіциту, можна стверджувати, що дефіцитне фінансування економіки та інших сфер державної діяльності може бути вигідним, раціональним і виправданим за умов, якщо темпи приросту ВВП будуть випереджувати приріст обсягів бюджетів, бюджетних дефіцитів та видатків на обслуговування державного боргу. Дефіцит державного бюджету у 2014 р. склав 78,1 млрд грн, що становить 113,8 % граничного обсягу, встановленого законом про Державний бюджет України на 2014 р., та 88,1% річного плану з урахуванням змін. За аналізований період рівень інфляції в країні у 2018 р. у порівнянні із попередніми періодами знизився (рис. 3). Так, у 2015 р. спостерігався найбільший рівень інфляції (143,3 %). З 2016 р. спостерігається зниження рівня інфляції (на 30,9 % у 2016 р., збільшення на 1,3 % у 2017 р., зменшення на 3,9 %).

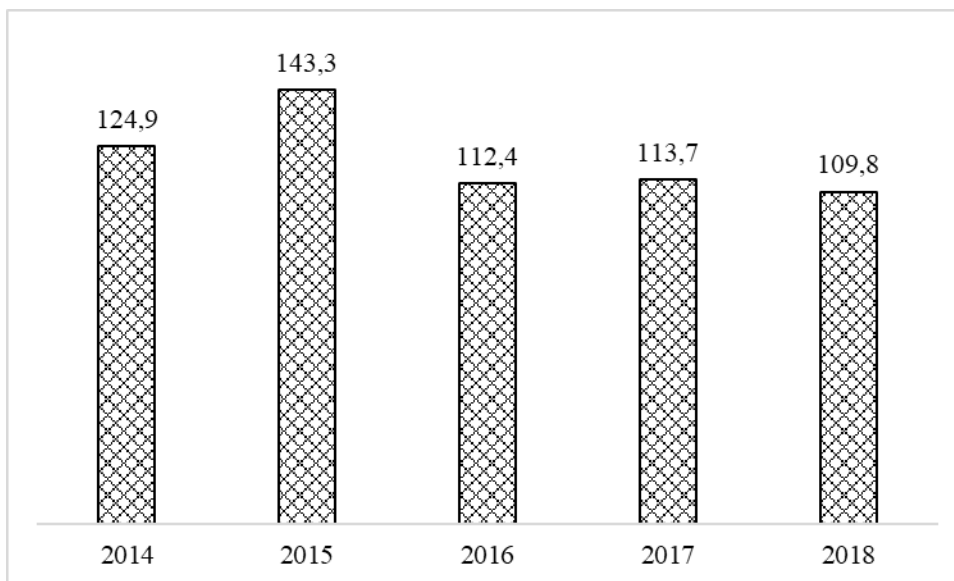


Рис. 3. Рівень інфляції в країні у період 2014-2018 рр. (%)

(розраховано автором на основі [8])

Упродовж 2018 р. споживча інфляція становила 3,6 % і на фоні поступової стабілізації курсу гривні формувалась під впливом як сезонних чинників (в т. ч. і дефляційного характеру), так і за рахунок підвищення споживчого попиту, зростання вартості виробництва у сільському господарстві, збереження тенденції щодо перевищення обсягів продажу

іноземної валюти населенням над її купівлею, посилення адміністративної складової формування цін (підвищення акцизів і тарифів на окремі комунальні та транспортні послуги, а також послуги зв'язку).

Така динаміка рівня інфляції та зміни ВВП мали вплив на розвиток промислового виробництва країни (рис. 3). Так, за даними служби статистики України у період січня-червня 2018 р. промислове виробництво збільшилось на 2,5 %. Найбільше зростання серед підвидів переробної промисловості спостерігалось у хімічному виробництві – на 39,5 %, машинобудуванні – на 6,6 % та у металургії – на 1,9 % у першу чергу за рахунок внутрішнього попиту з боку суміжних видів діяльності, а також зовнішнього попиту. Також позитивна динаміка спостерігалась у таких видах економічної діяльності сфери послуг, зокрема, оборот роздрібною торгівлі зріс на 6,2 %, пасажирооборот – на 5,3 %, оптовий товарооборот – на 4,6 %.

З наведених даних видно, що загальний обсяг реалізованої промислової продукції у 2018 р. у порівнянні із попередніми роками зріс на 392224,8 млн грн. У розрізі видів промислової діяльності спостерігається покращення майже за всіма видами у порівнянні із 2017 р., проте у порівнянні із іншими періодами спостерігається загальний спад промисловості. Так, машинобудування у 2018 р. у порівнянні із 2017 р. збільшилось на 0,5 %, а у порівнянні із аналогічним періодом 2014 р. зменшилось на 0,2 %. Добувна промисловість збільшилась на 0,7 % у порівнянні із 2017 р., та на 2,2 % у порівнянні із 2014 р. Переробна промисловість знизилась у 2018 р. у порівнянні із 2014 р. на 1,3 %, з аналогічним періодом 2017 р. залишилась не змінною.

Промисловість електроенергії та газу знизилась на 0,6 % у 2018 р. ку порівнянні із 2017 р., та на 2,9 у порівнянні із 2016 р. З аналогічними періодами зміна не суттєва. Загальне зниження рівня розвитку країни негативно позначилось на демографічній ситуації в країні. Так, за даними державної служби статистики у 2018 р. чисельність населення країни зменшилась на 198,1 тис. осіб (рис 4).

З наведених даних видно, що у порівнянні із 2014 р. загальна чисельність населення знизилась на 3039,8 тис. осіб. Різниця між наявним та постійним населенням у 2018 р. склала 169,6 тис. осіб у бік збільшення кількості наявного населення.

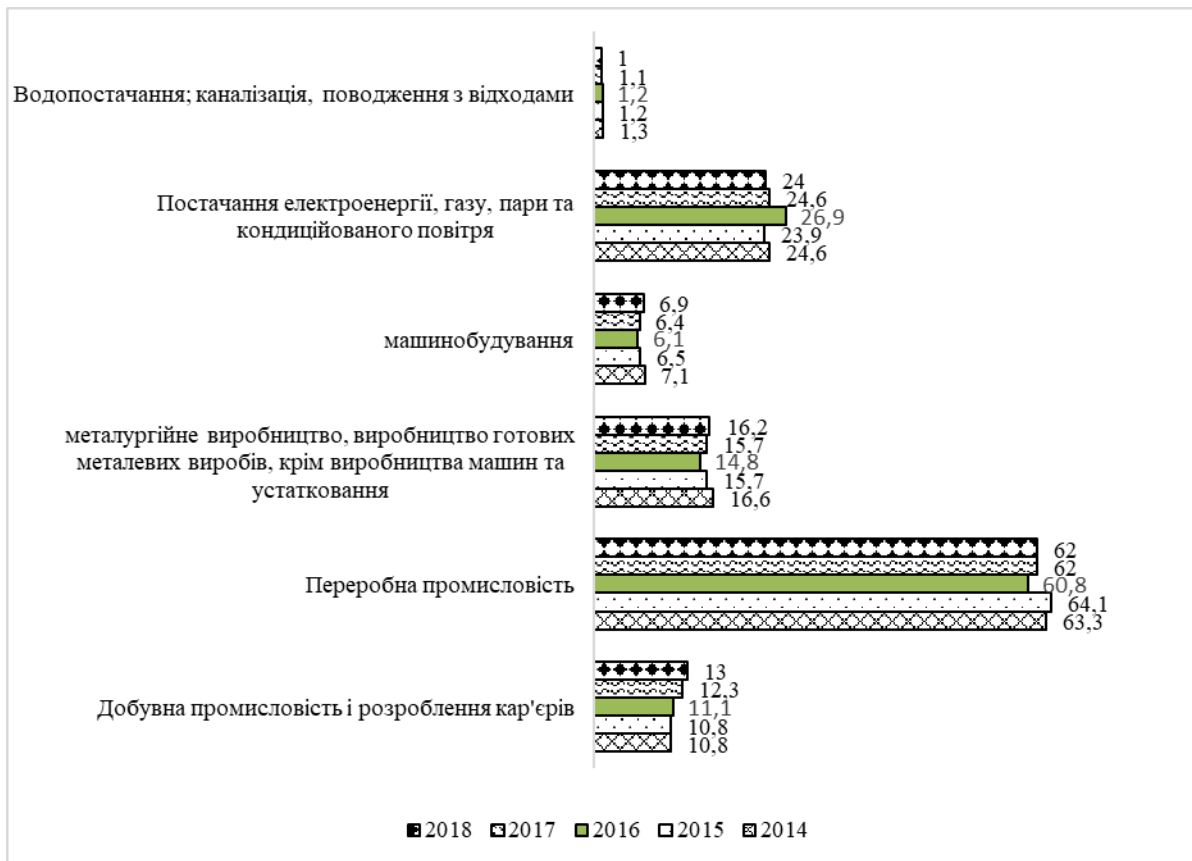


Рис. 3. Фрагмент обсягів реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2014-2018 рр. (%)

(розраховано автором на основі [8])

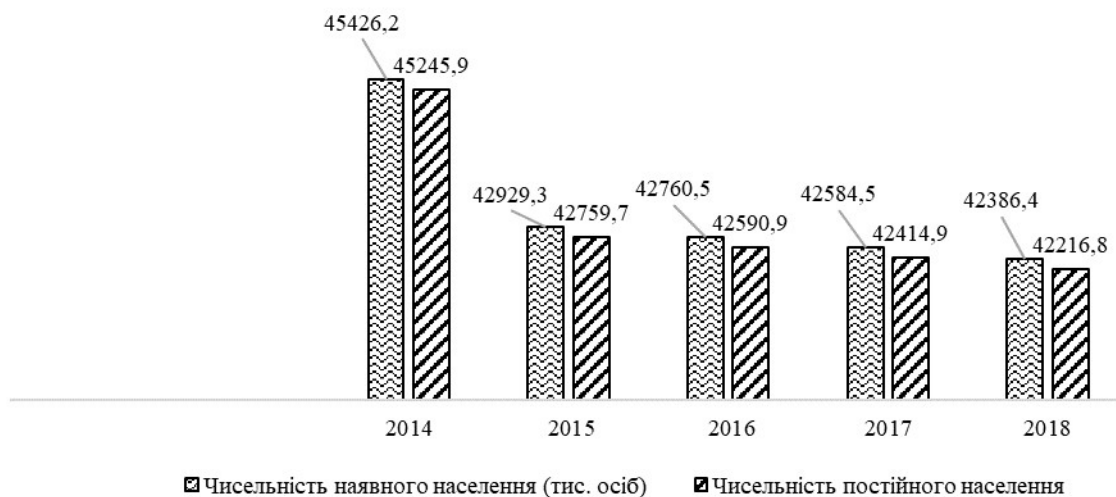


Рис. 4. Розподіл чисельності населення в Україні за період 2014-2018рр. (тис. осіб)

(розраховано автором на основі [8])

Така пропорція зберігається протягом останніх 4 років (з 2015 р. по 2018 р.). Загальне зниження чисельності населення у порівнянні із періодом 2014 р. пояснюється негативними подіями в країні в цей період. Одним з показників, який характеризує рівень включеності країни в світовий економічний простір, або ступінь «відкритості» економіки, є сальдо зовнішньоторговельного балансу (рис. 5).

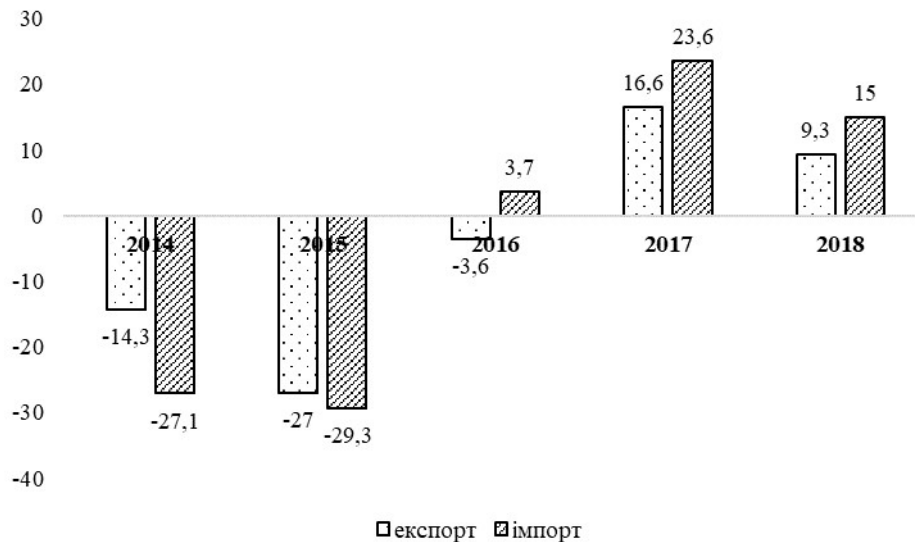


Рис. 5. Приріст (зниження) обсягів торгівлі товарами і послугами (% до попереднього року)

(розраховано автором на основі [8])

Як видно з наведених даних, у 2018 р. спостерігається тенденція до зниження рівня експорту та імпорту товарами та послугами у порівнянні із 2017 роком. У період 2018 р. експорт товарів та послуг становив 27815,7 млн дол. США, або 111,1 % порівняно з 2017 р., імпорт – 28468,8 млн дол., або 113,5 %. Негативне сальдо становило 653,1 млн дол. (у 2017р. негативне – 48,7 млн дол.).

Проте, починаючи з 2017 р. в країні спостерігається позитивна тенденція до збільшення експорту та імпорту товарів та послуг. За даними служби статистики України сальдо зовнішньоторговельного балансу України у 2016 р. було позитивним та дорівнювало 0,5 млрд дол. США. У період з 2017 р. спостерігається зниження сальдо торговельного балансу на 2,5 млрд дол. США. На зменшення товарного імпорту та експорту вплинули події 2014 р. Проте, обсяг капітальних інвестицій в країну у 2018 р. збільшився у порівнянні із 2017 р. на 130264,9 млн грн. (таблиця).

**Кількість капітальних інвестиції за джерелами фінансування
за 2014-2018 рр. (млн грн)**

	2014	2015	2016	2017	2018
Усього	219420	273116	359216	448462	578726
у т.ч. за рахунок					
коштів державного бюджету	2738,7	6919,5	9264,1	15295,2	22814,1
коштів місцевих бюджетів	5918,2	14260	26817,1	41565,5	50355,5
власних коштів підприємств та організацій	154630	184351	248769	310062	409586
кредитів банків та інших позик	21739,3	20740,1	27106	29588,9	44825,4
коштів іноземних інвесторів	5639,8	8185,4	9831,4	6206,4	1795,5
коштів населення на будівництво житла	22064,2	31985,4	29932,6	32802,5	34645,7
інших джерел фінансування	6690,2	6674,7	7495,5	12941,3	14704,7

Джерело: [8]

Так, з наведених даних видно, що у 2018 р. у структурі капітальних інвестицій найбільша частка належить коштам з місцевих бюджетів (50355,5 млн грн). Суттєве зменшення інвестування відбулося серед коштів іноземних інвесторів (-4410,9 млн грн) у порівнянні із 2017 р. Найбільший рівень капітальних інвестицій за рахунок іноземних інвесторів спостерігався у 2016 р. (9831,4 млн грн).

Незначна позитивна тенденція спостерігається у інвестуванні із державного бюджету (у 2018 р. збільшення на 7518,9 млн грн у порівнянні із 2017 р.). Суттєво відбулося збільшення частки інвестиційних коштів спостерігається з боку підприємств та організацій (збільшення на 99523,8 млн грн у 2018 р. у порівнянні із 2017 р.). Спостерігається збільшення частки інвестованого капіталу серед кредитів банків та інших позик (15236,5 млн грн у 2018 р. у порівнянні із 2017 р.). Така ситуація пояснюється поживаленням економічного розвитку та збільшенням інвестицій підприємств у власне виробництво задля впровадження інновацій у власне виробництво. Збільшення фінансування інноваційної діяльності в країні дозволить покращити соціально-економічне становище всіх галузей економіки.

Так, збільшення кількості інновацій у 2018 р. у порівнянні із 2017 р. збільшилось на 1848594,9 тис. грн, а у порівнянні із 2014 р. на 2429061 тис. грн. Розвиток економіки за інноваційним напрямом

можливий при виконанні деяких аспектів, а саме – збільшення заробітної плати у інноваційній сфері, для залучення молоді в якості робочої сили, використання інноваційних розробок для покращення виробництва та експорту продукції, підвищення продуктивності зайнятості населення, через мотиваційні чинники та інше. Такі умови повинна створювати держава за рахунок інституційних важелів, які повинні сприяти інноваційному розвитку економіки.

Таким чином, у період 2014-2018 рр. зафіксовано стабільне, хоча і повільне, продовження позитивних економічних тенденцій та головних ознак макроекономічної стабілізації соціально-економічного розвитку країни, що відбувалося на тлі процесів реформування у напрямку підвищення доходів населення, посилення інвестиційної та інноваційної складової зростання, а також в цілому сприятливих зовнішніх умов для розвитку економіки країни.

Загальні тенденції після подолання кризи в економіці України, наразі спостерігається зростання показників соціально-економічного розвитку. Це свідчить про те, що курс на формування відкритої конкурентоздатної економіки країни приносить відповідні результати. Прискорення соціально-економічного зростання досягається завдяки збільшенню інвестицій та внутрішньому споживчому попиту.

В цілому соціально-економічний розвиток у аналізованому періоді, не дивлячись на певні негативні коливання окремих показників, формує основу для подальшого якісного соціально-економічного зростання в умовах реалізації задекларованих реформ. Проте, необхідним інструментарієм державного забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку держави є аналіз та попередження ризиків, які можуть привести до сповільнення соціально-економічного зростання України, у т. ч. через можливе погіршення зовнішньоекономічних умов торгівлі, зниження попиту на продукцію українського експорту, фіскальне домінування, що може обмежувати державні інвестиції та збільшити боргове навантаження, стримуючи економічний розвиток країни в середньостроковій перспективі. Тому такі негативні тенденції необхідно враховувати та заздалегідь впроваджувати необхідні організаційні заходи щодо уникнення або зменшення негативного впливу цих факторів на соціально-економічний розвиток України.

Як показав аналіз, у 2018 році зростання реального ВВП коливаються у межах 3,2%–3,5%, споживчої інфляції у межах однозначного числа на кінець року у річному вимірі – від 8,9 % (НБУ) до 9 % (МВФ) та 9,9 % (Світовий банк).

Для зростання ВВП на рівні 4-6 % Україні потрібно забезпечити рівень інвестицій 20% ВВП. В даний час державні інвестиції – до 2 % ВВП, прямі іноземні інвестиції - до 2 млрд долл США.

Висновки. Основним двигуном зростання соціально-економічного стану в країні залишатиметься приватне споживання. По-перше, зберігається високі темпи зростання реальних заробітних плат, що простимульовано активними міграційними процесами. По-друге, пом'якшується фіскальна політика, за рахунок подальшого підвищення соціальних стандартів. Також, важливим інструментом є активна інвестиційна діяльність підприємств.

Для прискорення соціально-економічного зростання потрібно зберегти макроекономічну стабільність та завершити реформи стосовно створення ринку землі, оздоровлення фінансового сектора, вжити заходів щодо протидії корупції та приватизації. Доцільно провести реформу державних підприємств, сформувавши прозорий і діючий ринок газу, включаючи суттєве реформування системи Нафтогазу, забезпечити захист прав власності.

Ці реформи, у свою чергу, будуть стимулювати нарощування інноваційно-інвестиційного потенціалу та підвищення продуктивності праці. Перелічені заходи сприятимуть соціально-економічному зростанню країни в усіх аспектах, що в свою чергу дозволить забезпечити розвиток промисловості, зменшення рівня бідності в країні.

Бібліографічний список.

1. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія. за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2005, 498 с.
2. Геєць В. М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк Т.С. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
3. Лібанова Е.М. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів. К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с.
4. Бочі А. Україна в світових рейтингах Вісник: Офіційне видання Державної фіскальної служби України. 2015. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9160>.
5. Дубенська О. Україна: курс на бідність. Економічна правда. 2015. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/03/30/536010/>

6. Моніторингові оцінювання складних соціально-економічних явищ розвитку регіону / За наук. ред. Я. О. Побурка. Львів : НАН України. Ін-т регіональних досліджень, 2006. 306 с

7. Пепа Т.В. Регіональні нерівності соціально-економічного розвитку та напрями їх пом'якшення і подолання. Збірник наукових праць ВНАУ. 2013. № 2(77). С. 67–81.

8. Офіційний сайт державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Муника Н.А. Мониторинг уровня социально-экономического развития Украины.

В статье проведен мониторинг уровня социально-экономического развития Украины. Создание социально-ориентированного типа экономики должно основываться на признаках, возможностях и измерениях, которые приобретены экономической системой государства на предыдущих этапах ее жизненного цикла.

В период 2014-2018 гг. Зафиксирован стабильный, хотя и медленное, продолжение позитивных экономических тенденций и основных признаков макроэкономической стабилизации социально-экономического развития страны, что происходило на фоне процессов реформирования в направлении повышения доходов населения, усиление инвестиционной и инновационной составляющей роста, а также в целом благоприятных внешних условий для развития экономики страны.

Общие тенденции после преодоления кризиса в экономике Украины, в настоящее время наблюдается рост показателей социально-экономического развития. Это свидетельствует о том, что курс на формирование открытой конкурентоспособной экономики страны приносит соответствующие результаты. Ускорение социально-экономического роста достигается благодаря увеличению инвестиций и внутреннем потребительскому спросу. Для ускорения социально-экономического роста нужно сохранить макроэкономическую стабильность и завершить реформы по созданию рынка земли, оздоровления финансового сектора, принять меры по противодействию коррупции и приватизации.

Ключевые слова: мониторинг социально-экономическое развитие, национальная экономика, макроэкономическая стабильность, социально-ориентированная экономика.

Munika N. Monitoring the level of socio-economic development of Ukraine. The article monitors the level of socio-economic development of Ukraine. Creating a socially-oriented type of economy should be based on the

characteristics, opportunities and dimensions acquired by the economic system of the state in the earlier stages of its life cycle.

General trends after overcoming the crisis in the Ukrainian economy, there is now an increase in indicators of socio-economic development. This indicates that the course on the formation of an open competitive economy of the country brings relevant results. The acceleration of socio-economic growth is being achieved through increased investment and domestic consumer demand.

In general, the socio-economic development in the analyzed period, despite certain negative fluctuations of individual indicators, forms the basis for further qualitative socio-economic growth in the conditions of implementation of the declared reforms. However, the necessary instrument of state support for stable socio-economic development of the country is the analysis and prevention of risks that can lead to a slowdown of socio-economic growth of Ukraine, including due to a possible deterioration of foreign economic conditions of trade, reduced demand for Ukrainian export products, fiscal dominance, which can limit public investment and increase debt load, hindering the country's economic development in the medium term. Therefore, such negative trends should be taken into account and the necessary organizational measures should be taken in advance to avoid or reduce the negative impact of these factors on the socio-economic development of Ukraine.

Private consumption will remain the main driver of the country's socio-economic growth. First, high rates of real wage growth are maintained, which is stimulated by active migration processes. Second, fiscal policy is mitigated by further raising social standards. Also, active investment activity of enterprises is an important tool.

In order to accelerate socio-economic growth, macroeconomic stability must be maintained and reforms on land market creation, financial sector rehabilitation and anti-corruption and privatization measures should be completed. It is advisable to reform the state-owned enterprises, to create a transparent and functioning gas market, including a substantial reform of the Naftogaz system, and to secure property rights.

These reforms, in turn, will stimulate the growth of innovation and investment potential and increase productivity. These measures will contribute to the socio-economic growth of the country in all aspects, which in turn will allow for the development of industry, poverty reduction to the country.

Key words: monitoring, socio-economic development, national economy, macroeconomic stability, socially oriented economy.

Стаття надійшла до редакції: 21.03.2019 р.